

УДК 811.161.2'373.21:908

Ніна Данилюк

Лінгвокраїнознавчі коментарі до топонімів у словнику О. Цинкаловського «Стара Волинь і Волинське Полісся»

У статті розглянуто фундаментальну працю О. Цинкаловського – словник «Стара Волинь і Волинське Полісся» (Вінніпег, 1984–1986). Звернуто увагу на специфіку лінгвокраєзнавчих коментарів, наведених у лексикографічному виданні до власних географічних назв. З'ясовано, що серед 1442 вміщених у книзі найменувань представлено такі різновиди топонімів: назви населених місць – ойконіми (назви міст, містечок і сіл – астіоніми, назви внутрішньоміських та внутрішньосільських об'єктів, зокрема районів та кутків – урбаноніми), назви водних об'єктів – гідроніми (назви озер – лімноніми, назви річок – потамоніми, назви боліт – гелоніми), назви частин рельєфу (височин, горбів, урочищ, могил) – ороніми, назви лісів – дрімоніми, назви доріг і проїздів – геоніми, назви вулиць – годоніми тощо. Велика частина топонімів походить від назв типових для Волині рослин, напр.: *Березна Татарська, Березовичі, Березно, Березина; Вишневець Новий, Вишневець Старий, Вишеньки, Вишнів; Дубенка, Дубина, Дубище, Дубечно, Дубно; Калинівка*. В основі багатьох найменувань лежать також назви тварин, птахів, риби, комах: *Вовча, Вовчківці, Вовчий Кут; Кобиля, Кобиле, Коневичі; Козел, Козин, Козятин; Качин, Качичин, Качки, Зозулинці; Карасин; Комари, Комарівка* та ін. Кілька одиниць спричинені назвами природних ресурсів, зокрема: *Камінка, Камінне, Камінна Гора* й ін. Низку топонімів зумовлюють кольороназви: *Біле, Біла Криниця, Білин, Біличі; Красне, Красний Бір* й ін. Окрему групу формують антропонімні назви, утворені від власних імен або прізвищ людей: *Аннопіль, Аноніни, Базалія, Володимир, Іванне* та ін. Звернуто увагу на авторське тлумачення ойконіма й хороніма *Волинь (Велинь)*. Виявлено добру обізнаність дослідника з історичними джерелами, зафіксованими в різних документах перейменуваннями, варіантними формами, намагання відшукати мотивацію найменувань. Зроблено висновок про доцільність використання матеріалів словника для мовознавчого вивчення топонімії історичної Волині (сучасних Волинської, Рівненської, частини Хмельницької та Житомирської областей).

Ключові слова: О. Цинкаловський, словник «Стара Волинь і Волинське Полісся», власна географічна назва, топонім, ойконім, гідронім, оронім, дрімонім, геонім, годонім, антропонімна назва.

Данилюк Н. А. Лінгвокраєведческие комментарии к топонимам в словаре А. Цинкаловского «Старая Волинь и Волинское Полесье».

В статье рассмотрена фундаментальная работа А. Цинкаловского – словарь «Старая Волинь и Волинское Полесье» (Виннипег, 1984–1986). Обращено внимание на специфику лингвокраеведческих комментариев, приведенных в лексикографическом издании к собственным географическим названиям. Установлено, что среди 1442 помещенных в книге наименований представлены такие разновидности топонимов: названия заселенных мест – ойконимы (названия городов, городков и сел – астионимы, названия внутригородских и внутрисельских объектов, в частности районов и углов – урбанонимы), названия водных объектов – гидронимы (названия озер – лимнонимы, названия рек – потамонимы, названия болот – гелонимы), названия частей рельефа (высот, горбов, урочищ, курганов) – оронимы, названия лесов – дримонимы, названия дорог и проездов – геонимы, названия улиц – годонимы и под. Большая часть топонимов происходит от названий типичных для Волини растений, напр.: *Березна Татарська, Березовичі, Березно, Березина; Вишневець Новий, Вишневець Старий, Вишеньки, Вишнів; Дубенка, Дубина, Дубище, Дубечно, Дубно; Калинівка*. В основе многих наименований лежат также названия животных, птиц, рыб, насекомых: *Вовча, Вовчківці, Вовчий Кут; Кобиля, Кобиле, Коневичі; Козел, Козин, Козятин; Качин, Качичин, Качки, Зозулинці; Карасин; Комари, Комарівка* и др. Несколько единиц возникли в результате названий природных ресурсов, в частности: *Камінка, Камінне, Камінна Гора* й ін. Ряд топонимов обусловлены названиями цвета: *Біле, Біла Криниця, Білин, Біличі; Красне, Красний Бір* и др. Отдельную группу формируют антропонимические названия, созданные на базе имен собственных или фамилий людей: *Аннопіль, Аноніни, Базалія, Володимир, Іванне* та ін. Обращено внимание на авторское толкование ойконіма и хороніма *Волинь (Велинь)*. Виявлено хорошие знания исследователем исторических источников, зафиксированных в разных документах переименований, вариантных форм, стремление отыскать мотивацию наименований. Сделан вывод о целесообразности использования материалов словаря для языковедческого изучения топонимии исторической Волини (современных Волинской, Ровенской, части Хмельницкой и Житомирской областей).

Ключевые слова: А. Цинкаловский, словарь «Старая Волинь и Волинское Полесье», собственное географическое название, топоним, ойконим, гидроним, ороним, дримоним, геоним, годоним, антропонимическое название.

Постановка наукової проблеми та її значення. У цьому році виповнилося 120 років від дня народження і 35 років по смерті видатного вченого-історика, археолога, краєзнавця, активного діяча «Просвіти» Олександра Цинкаловського. Однак ювілейні дати було відзначено дуже скромно, тому вважаємо, що здобутки науковця заслуговують на додаткову увагу в аспекті його участі в розбудові

«Просвіти», а також укладання ґрунтовної праці – країнознавчого словника «Стара Волинь і Волинське Полісся».

Аналіз останніх досліджень. Досягненням вченого було присвячено ІХ наукову історико-краєзнавчу міжнародну конференцію «Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь», проведеної в Луцьку 20–23.01. 1998 р. Його біографію вивчали С. Кот (1997), О. Бобак (2008), Б. Янович (2012), Л. Дейнека (2013). Про нього як історика Волині та його археологічні розвідки писали Г. Охріменко, Н. Скляренко, О. Каліщук, В. Ткач, О. Романчук (2007), А. Пісоцький, Н. Войтюк (2009). Про заслуги О. Цинкаловського – уродженця м. Володимира-Волинського йшлося у статті О. Петруніна в газеті «Слово Просвіти» (09.03. 2017 р.). Однак варто ще раз виокремити його здобутки з огляду на 100-річчя діяльності «Просвіти» на Волині. Спеціальної уваги філологів потребує також лексикографічне видання «Стара Волинь і Волинське Полісся», що зумовило обрання теми нашої статті. **Мета** роботи – простежити специфіку лінгвокраєзнавчих коментарів до назв населених пунктів у словнику «Стара Волинь і Волинське Полісся» – зумовила її **завдання**: виокремити мовокраєзнавчі коментарі в тексті словника, згрупувати їх за різновидами найменувань і мотивацією, звернути увагу на авторські тлумачення назв, зробити висновки щодо використання матеріалів для подальших студій.

Виклад основного матеріалу. У 1968 р. О. Цинкаловський закінчив укладати історико-краєзнавчий словник «Стара Волинь і Волинське Полісся», над яким трудився упродовж 30 років. Однак в Академії наук УРСР текст пролежав 6 років без рекомендації до друку, оскільки над автором тяжіло тавро буржуазного націоналіста. Цю фундаментальну працю в двох томах було видано в Канаді (м. Вінніпезі) в 1984–1986 рр. Інститутом дослідів Волині. Олександрові Миколайовичу так і не судилося її побачити, оскільки він помер 19.04. 1983 р. Двотомник перевидано в Україні 2011 року накладом Володимир-Волинської єпархії УПЦ до її 1020-річчя.

Дослідження загальним обсягом 1200 сторінок, в якому описано 1442 населені пункти та невеликі незаселені об'єкти за їх власними назвами, охоплює територію історичної Волині (тепер це Волинська, Рівненська, частини Хмельницької та Житомирської областей) від найдавніших часів до 1914 р. Його з погляду історичної політичної географії вивчали В. Шиприкевич (1984), Г. Бондаренко (2012) та інші дослідники. Однак словник містить цінні матеріали для мовознавчих студій, пов'язані з лінгвокраєзнавчими коментарями до топонімів, що не були ще предметом спеціального опрацювання.

З'ясовано, що серед вміщених у книзі найменувань представлено такі різновиди топонімів: 1) назви населених місць – ойконіми, серед них: а) астіоніми: назви міст (*Луцьк, Рівне* й ін.), містечок (*Горохів, Звягель, Острожець* та ін.), передмість (*Заставе* або *Заставя* – передмістя містечка *Клевань*); б) хороніми – назви сіл (*Антоніни, Берестечко, Гуца* й ін.), присілків, фільварків, колоній, слобод і хуторів (напр., колонія *Груди*, присілок *Зименичина*, слобода *Зіка*, фільварок *Зарганка* або *Загранка*, хутір *Заболотте*, хутір і фільварок *Зурно*); в) урбаноніми – назви внутрішньоміських об'єктів або кутків у селах (напр., передмістя *Білі Береги* у м. Володимирі, кутки у с. Зимному: *Село коло млина і Манастир*, у полях: *Липина, Королева гора, Печиська, Жидівка, Княжа гора, Могила, Перевіз, Озимия, Городище, Красна гора, Новоставо, Королева яма*); г) гідроніми – назви водних об'єктів: а) лімніоніми – назви озер (*Біле, Біла Криниця, Зовище* та ін.), потамоніми – назви річок (*Буг, Згила Прип'ять, Стир* та ін.), гелоніми – назви боліт (*Добрий мох, Мокре*); г) ороніми – назви частин рельєфу (зокрема височин, урочищ, курганів (*Авратинська височина, Сторожова гора, урочища Білозірка, Зелене стійло, Рудня, Обухова могила*); д) дрімоніми – назви лісів та пушч (*Куражський ліс, Чортівський ліс, Паньківщина*); е) геоніми – назви доріг, проїздів (*Дівича дорога*); є) годоніми – назви вулиць (*Манастирська вулиця*) тощо. У цій статті докладніше розглянуто топоніми, внесені до першого тому.

Внаслідок вивчення лінгвокраєзнавчих коментарів, наведених у лексикографічному виданні до власних географічних назв, встановлено, що вони пов'язані з історичними подіями, майновою належністю, природними особливостями об'єктів, рослинами, тваринами і птахами, будматеріалами тощо. Частина топонімів, які переважно мають прозору семантику, прийшли з давньоруських часів, зокрема *Біловеж, Вишгородок, Данилів, Дубно* та ін. Наприклад, назву *Біловеж* пояснено так: «Село Біловеж, а раніше Біла Вежа положене над самим північно-східним рубіжем Волинсько-Галицької держави, а перед тим Волинського князівства, при так званому «Чортівському лісі», який відділяв володіння київських князів від володінь волинських князів 11–13 ст.» [3, 104]. Про складне найменування *Вишгородок* сказано: «В старих актах виступає під назвою Вишгородок, Вишгородок, Вишгродок. Цю оселю звичайно зв'язують зі старим середньовічним городом Вигошовом, під якою то назвою згадується в 1152 р. в Літописі, коли то галицький князь Володимирко Володаревич займає городи: Бужеськ, Тихомель, Шумськ, Вигошів, Гнойницю» [3, 220]. Кілька назв міст і сіл періоду

Київської Русі утворено від імен їх засновників – князів Володимира і Данила (антропонімні одиниці). Про рідне для автора місто *Володимир* вміщено у словнику чи не найбільше інформації: «ВОЛОДИМИР, м-ко, колись столиця Волинського, а пізніше Волинсько-Галицького князівства, колись знаходилося у самому центрі старої Волині. Від 988 р. аж до 400 років 14 ст. до перенесення столиці Волині до Луцька В. був державним, адміністративним, торговельним і культурним центром не тільки Волині, але і сусідніх князівств і земель» [3, 222]. Дослідник слушно вважає, що «час постання цього міста, над р. Лугом (а не Лугою), як про це свідчать старі документи, губиться у зеленій минувшині, так що 988 р. в якому вол. кн. Володимир опанував це місто і назвав своїм іменем видається проблематичним» [3, 223]. На підставі археологічних знахідок та літописних свідчень він зазначає: «Вже в періоді 6–7 ст. з'являються в долині р. Луг і Буга численні городища в Зимні, П'ятиднях, Устилузі, Маркоставі, Ізові, Бискупичах руських, Літовежи й інших місцевостях, а також численні селища з цього ж періоду» [3, 224]. Автор наводить багато урбанонімів, пов'язаних зі старою фортифікацією: *Замок, Замочок, Підзамче, Луцька або Київська брама, П'ятницька брама, Гридшина брама, Завалля*, а також утворених від назв сакральних будівель – церков і монастирів: *Стара Катедра, Михайловець, Нова Катедра, Апостольщина, Ільвіщина, Веденщина*. Давніми, на його думку, є також назви прилеглих місцевостей: *Королівщина, Бабина Долина, р. Смоча (або Смочисько), Шкартані, Тухівщина, Кильщина*. Окремо виділено найменування доріг, вулиць і трактів: *Дівича дорога* (за легендою, татари гнали нею полонених дівчат), *вулиця Жидівська* (селилися євреї), *Луцький, Устилузький, Ковельський, Пінський та Бельзький тракти* [3, 225–226]. До одиниць, важливих з погляду релігійної історії, учений відносить і назву урочища *Велесове*: «Є то ур. Онуфрійщина, а серед старожилів мала вона назву Велесівщина. Згідно з переказом була тут на острові, церква і монастир на тому місці, де стояв в давнину ідол бога Велеса – бога скоту. Ще у 19 ст. кружляла по м. В. стара колядка, з якої вдалося найстаршим людям (з половини 19 ст.) пригадати тільки один рефрен: „Три Велеси Богу поклонились!”» [т. 1, 227]. Пишучи про князя Романа, який об'єднав Волинське і Галицьке князівства в одну державу, автор зауважує: «В літописах і споминах та легендах кн. Роман відомий своєю відвагою і війнами з ятв'ягами, Литвою і Польщею, у яких завжди мав успіх забираючи до полону і змушуючи їх до праці над будовою нових міст і укріплень. Ще донедавна було відоме на Волині народне прислів'я: „Ой Романе Романеньку, недобре живеш, Литвою ореш”» [3, 230].

Зв'язок із князюваннями давньоруського чи середньовічного періодів засвідчує корінь *княг-/княж-/княз-* у низці вміщених у словнику топонімів: села *Княгинин, Княгинок, Князь-село* або *Княж-село, Княжа Звягельська, Княжа Корецька* (помилково написано – *Коцецька*), *Княже*, присілок *Княгівці*, колонія *Князівська Слобідка*, два хутори *Княжина*, урочища *Князі, Княжина, Княжий Колодязь*, фільварок *Княжина* [3, 503–505]. Про кілька з них вміщено розлогіий коментар, як-от: «КНЯЖЕ, с, Володимирський пов., Підберезька вол., 58 км. від Володимира, на самій границі з Галичиною... До історії цього села, де воно виступає під назвою Княжнине відноситься документ, виставлений у Києві в 1450 р... Роман-Олізар Ковчкович, намісник київський, заповідає своє рухоме і нерухоме майно в землях Київських і на Поділлі дружині своїй і синові своїому та іншим родичам» [3, 505].

Заслужують на увагу також міркування автора про походження назви давньоруського міста *Волинь (Велинь)* та його роль у найменуванні усієї *Волині*: «ВОЛИНЬ або ВЕЛИНЬ, с. в Грубешівському пов., над річкою зах. Бугом, при устю до нього р. Гучви. Оселя положена на високому, лівому березі Буга. Назва Волині, як краю, зв'язана з назвою бувшого тут перед 10 ст. міста Волиня або Велиня, столиці розлеглого краю і держави, землі якої розляглися по обох боках Буга, обіймаючи не тільки сточище цієї річки, але сягали далеко на схід і захід» [3, 213]. Дослідник критично сприймає версії вчених ХІХ ст. про походження назви *Волинь* від *волів*, яких тут було багато, від назви надбалтійського міста *Воліна* (М. Максимович), від кореня „*Овел*” (тобто ‘овальний’), або ж від *Хвалінського* моря (нині – Каспійського), з-над якого нібито прийшли сюди слов'яни. Він пише: «Серед старих назв урочищ над середнім Бугом виразом Велинь або Велене звичайно служать для окреслення високих урвистих півостровів, які втинаються в річкову низьку долину, а також вали городищ» [3, 212–213]. Учений перераховує низку найменувань місцевостей, що походять від кореня *вел-*: *Волин – Волін* над Балтійським морем, м. *Велюнь* (у Польщі), а також назви багатьох населених пунктів й урочищ на Волині: *Велицьк, Велике, Велемно, Велімче, Велюнь* тощо. Це дає підстави зробити такі висновки: «Приймаючи під увагу топономастичні дані і монументальні оборонні споруди, рештки яких залишилися до наших часів (над урвистим берегом Буга виявлено городище овальної форми довжиною 330 м і шириною 150–190 м. – Н. Д.), літописні згадки і часті знахідки різних пам'яток,

доходимо до переконання, що власне в цьому місці було місто Волинь або Велинь, від якого розлеглий і багатший надбужанський край отримав свою назву» [3, 213].

Помічено, що велика частина топонімів походить від назв типових для Волині рослин, зокрема дерев, серед яких переважають береза, вишня, дуб, калина, напр.: *Березна Татарська, Березовичі, Березно, Березна, Березина; Вишневець Новий, Вишневець Старий, Вишеньки, Вишнів; Дубенка, Дубина, Дубище, Дубечно, Дубно; Калинівка* й ін. В основі багатьох найменувань лежать також назви тварин, птахів, риб і комах: *Вовча, Вовчківці, Вовчий Кут; Кобиля, Кобилє, Коневичі; Козел, Козин, Козятин; Качин, Качичин, Качки, Зозулинці; Карасин; Комари, Комарівка* та ін. Кілька одиниць спричинені назвами природних ресурсів, зокрема: *Камінка, Камінне, Камінна Гора* й ін., про що йдеться у поясненні, напр.: «КАМІНКА, с., Острозький пов., 9 км. від м. Острога, над правим берегом р. Вілії... Виробляли там також нагробні пам'ятники і жорна для млинів з місцевого пісковика» [3, 483]. Низку топонімів зумовлюють кольороназви: *Біле, Біла Криниця, Білин, Біличі; Красне, Красний Бір, Красівка* й ін. Переважають складні та складені найменування, компонентом яких виступає корінь *біл-* або прикметник *білий* у відповідних формах: *Білин, Біличі, Білобереже, Білогородка, Білогуша, Білозірка, Білокриниччя, Білопілля, Білосток; Біла Криниця, Білі Береги, Білі Води, Білий Брід* та ін. У зв'язку з цим нагадаємо міркування О. Потебні про те, що в архаїчній поезії (давніх колядках) атрибут *білий* асоціювався із постанням світу, тому актуалізує семи 'особливий', 'винятковий' (див.: [2]). Відомо, що язичники головного Бога – творця землі, води і світла називали *Білобогом*. У поезії давньоруського періоду *білий* – знак вищого соціального статусу. Нерідко *білий* виявляє загальне оцінне значення 'гарний', що переважає сему кольору (див. нашу статтю: [1]). Те саме явище спостерігаємо в атрибуті *красний*, яке відходить від первинної семантики й означає 'гарний'. Це підтверджують такі складні найменування із коренем *крас-* / *красн-*, як *Красівка, Красилів, Красилівка, Красносілка, Красносілля, Краснобір, Красноволя, Краснодуб'я, Краснолука, Красностав* та ін. Про одну із назв сказано: «КРАСНОСІЛКА, с., Острозький пов., Довженська вол., 33 км. від Острога. Село положене в гарній долині над ставом, яку творить р. Озерець» [3, 558]. Деякі найменування додатково вмотивовано, напр.: «БІЛИН, с., Ковельський пов., село над озером... Земля кремениста на крейдяному покладі і часті піскові нав'яння [3, 98]; «БІЛОКРИНИЧЧЯ, с., Заславський пов., Судилівська волость, 27 км. від Заслава. Село отримало свою назву від криниці, яка мала біляву, вапневу воду» [3, 102].

Окрему групу формують антропонімі назви, утворені від власних імен або прізвищ людей: *Аннопіль, Антоніни, Базалія, Володимир, Іванне, Катербург* та ін. Пояснення таких одиниць знаходимо у тексті словника, напр.: «АНОПІЛЬ або АННОПОЛЬ, м-ко Острозького пов., 33 км. від м. Острога, 31 км. від м-ка Корця і 19 км. від Славути... Від імені Анни Чапличівни названо містечко Аннополем і в 1761 р., на підставі привілею заложено тут Яблонівським містечко, побудовано ринок і великий палац» [3, 57–58]; «БАЗАЛІЯ, м-ко, Старокостянтинівський пов., над р.Случ. 66 км. від Ст. Кост... Отримало назву від засновника, кн. Василя (Базилія) Острозького, воєводи київського» [3, 64]; «КАТЕРБУРГ або КАТРИНБУРГ, м-ко, Крем'янецький пов., Борська вол., 16 км. від Крем'янця... Містечко К. постало в 19 ст., коли то на ґрунтах села Вербичі (яке належало до гр. Плятера) заложив він містечко і назвав його іменем своєї жінки Катерини Сосновської» [3, 489].

Середньовічна традиція називати іменитих власників сіл за найменуваннями населених пунктів відбита в коментарях, як-от: «БАЇВ, с., Луцький пов., або Баєво, Боїв... За ревізією луцького замку з 1545 р. Б. було власністю Яцька і його братів Баєвських...» [3, 66]; *ВИШНЕВЕЦЬ СТАРИЙ*, м-ко, Крем'янецький пов., ...25 км. від Крем'янця... В. отримав кн. Солтан (Архів Сангушків I, 54 – 55), котрий від назви своєї резиденції прийняв прізвище Вишневецького. По бездітній смерті Семена і Солтана всі їх добра обняв кн. Василь, котрий від місцевости Збаража, де перед тим княжив, отримав прізвище кн. Збараського» [3, 202–203]; «ІВАНИЧІ, с. Володимирського пов., Корицька вол., 31 км. від Володимира на південь... Іваничі були родинним гніздом волинських земель Іваницьких. В 1545 р. с. І. належало до Ходора, в 1570 р. до Лаврина Іваницького, а в 1583 р. до вдови по останньому» [3, 472].

У власних географічних назвах знайдено сліди колишніх племен і народів, що проживали на території Волині, напр.: «ДУЛІБИ, с., Острозький пов., Довжецька вол., 35 км від Острога. Село при старому тракті з Острога до Дубровиці на Поліссі [3, 380]; «КИВЕРЦІ, с, Луцький пов., на північ від м. Луцька, над озером Чисте, при залізниці Ковель-Київ, 15 км. від Луцька... Оселя згадується в документах 1583 року, коли то Андрій Киверецький, землянин волинський платив від К. за 18 димів, 6 город, 1 комірн. і 1 боярина» [3, 493] (астіонім виводять від слова *тиверці*). О. Цинкаловський так тлумачить ойконім *Клубучин*: «КЛУБУЧИН або КЛУБОЧАН, с., Луцький пов. Силинська вол., 52 км. від Луцька. Можливо що село К. взяло свою назву від слова Клубик, Клубуни або Клобуки, в наших

літописах Чорні Клобуки – назва кочовиків тюркського походження, які жили в початках 11 століття. Частина Клобуків перейшла на службу наших князів. Аналогії Торчин від Торки, Печиніжки від Печинігів і ур. Козарщин – частина села Кречіва, від переселених сюди Хозарів» [3, 502]. У словнику вміщено кілька одиниць, пов'язаних із етнонімом *хозари*: КОЗАРИ або ХОЗАРИ, ГУЗАРИ, с., Звягельський пов., Романівська вол., 65 км. від Звягеля [3, 515]; КОЗАРЩИНА, уроч., або ХОЗАРЩИНА, на ґрунтах села КРЕЧІВ, Володимирського пов., Грибовецької вол., над рікою Бугом. Серед жителів-селян цього урочища можна зауважити відмінний антропологічний тип (пласке лице, пігментація ясна, волосся рудаве і ясно-рудаве) [Там само]. Автор звертає увагу на іншомовне походження деяких топонімів, утворених від тюркських мов, польської та німецької мов, напр.: «БАЧМАНІВКА, с., Заславський пов., Хоровецька вол. ... Назва села правдоподібно походить від татарського слова «Басман», що означає «скарбовий хліб», «скарбове утримання» [3, 78–79]; «ВОДЗИНЕК ВЕЛИКИЙ і МАЛИЙ і „ВОДЗИНЕК НА КЛИНГ”, три польські кол. у Володимирському повіті, Вербської вол., 7 км. від Володимира» [3, с. 209]; «БЕНДЮГА або БИНДЮГА, с., Володимирський пов., Оритницька вол. Село над р. Бугом, 14 км. від станції Дорогуськ. Як сама назва села говорить, була колись там пристань над р. Бугом, звідки відбувався транспорт товарів, а переважно дерева і збіжжя з цілої Західньої Волині... Назва походить від німецького слова «бінден», що значить в'язати, бо тут зв'язувано дерево плис до плиса (тратви)» [3, 77]. Автор виявив також явища народної інтерпретації назви, як-от: «ДРОЗДНІ або ДРІЗНИ, с., Ковельський пов., 18 км. від Ковля... Згадка про с. Д. з 16 ст., коли воно належало до земель волинських Дрезденських, з котрих перший Дрезденський згадується в документі з 1521 р. – „Пан Іван Мицкевич Дрезденський”... В 1545 р. це село виступає під назвою Дрозди, Дроздяни, Дроздень [3, 365–366].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проведений аналіз засвідчує добру обізнаність автора з історичними джерелами, зафіксованими в різних документах перейменуваннями, варіантними формами, намагання відшукати мотивацію топонімів. Матеріали словника доцільно використовувати для мовознавчого вивчення топонімії історичної Волині. Перспективу дослідження вбачаємо в докладному опрацюванні найменувань, вміщених у двотомнику, який є своєрідною енциклопедією рідного краю.

Джерела та література

1. Данилюк Н. Епітет *білий* у текстах українських народних пісень / Ніна Данилюк // Культура слова. – 2017. – Вип. 86. – С. 83–93.
2. Потебня А. А. Объяснение малорусских и сродных песен. II. Колядки и щедровки / А. А. Потебня. – Варшава : [б. и.], 1887. – 809 с.
3. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року. – Т. 1. – Вінніпег, 1984. – 601 с.

УДК 930 (477)(092)

Вікторія Дяченко

Громадсько-просвітницька діяльність Олександра Цинкаловського

Стаття присвячена дослідженню життєвого та наукового шляху видатного дослідника Волині – Олександра Миколайовича Цинкаловського (1898 – 1983). Подано біографічну довідку в якій головну увагу зосереджено на окресленні життєвого шляху вченого, процес його становлення як науковця та формування світогляду як дослідника волинського краю. Визначено головні напрямки наукової спадщини історика у галузі археології, етнографії, фольклористики, топоніміки, історичного краєзнавства Волині. Розкрито громадсько-просвітницьку, культурно-освітню роботу вченого. Висвітлено його участь у діяльності товариства “Просвіта” та просвітянському русі за утвердження та збереження духовної, релігійної, національної самобутності волинян. Зроблено спробу продемонструвати роль краєзнавчих досліджень Олександра Цинкаловського для наукової еліти та інтелегенції Волині для збереження власної самоідентифікації та національної приналежності. Проаналізовано значення досліджень науковця які він ввів до наукового обігу та популяризував на сторінках друкованого науково-популярного видання товариства “Просвіта” – “Життя і Знання”. Олександр Цинкаловський розумів усю важливість підтримки й розвитку досліджень історії та культурного життя рідного краю навіть у еміграції, саме тому, його просвітницька діяльність стала важливою складовою культурно-